

Filip Křepelka

Program kandidáta pro výběr děkana Právnické fakulty Masarykovy univerzity 2018

/1/ Předmluva

Na první pohled je na Právnické fakultě Masarykovy univerzity vše v pořádku, studenti studují, pedagogové vyučují a zkouší, knihy a články se píší. Po jistém výkyvu roste rozpočet. Nemylme se však, už čtyři roky je na fakultě krize. Dohadování se na akademickém senátu či jiných setkání už sledují regionální novináři. Příčinou této krize je dysfunkční fakultní akademická samospráva. Výběr děkana, který se netěšil důvěře většiny pedagogů a nezískal ji ani dodatečně, byl jen výsledkem této dysfunkce.

Problematický zákon o vysokých školách (zákon č. 111/1998 Sb.) je základem této dysfunkce. Fakultní akademická komunita však nadto vybrala špatný vnitřní rámec a měla problematickou praxi. V mezích zákona je možné alespoň zmírnění dysfunkce.

Tento model je sice v posledním tažení. K vládě v Česku se dostali „normalizátoři“ (vláda hnutí ANO), kteří pod hesly modernizace a efektivity s akademickou samosprávou brzy zatočí: údajně již angažovali poradce. První bude na řadě samospráva fakult; rektorům a univerzitním senátům nebude proti mysli její omezení. Dysfunkci je však vhodné zmírnit dokonce jen na několik let. Léčí se též ti pacienti, kteří během takové doby statisticky zemřou.

Navrhuji radikální léčbu. Pacienti se radikální léčby obávají. Je jenom dobře, že nastupuje ještě druhý vyzyvatel, jenž nabídne konzervativní léčbu. Nějakou léčbu totiž fakulta potřebuje. Bez ní stagnujeme a brzy začneme degenerovat, pokud se tak již neděje.

Dokladem stagnace jsou právě dokončené interní akreditace. Dlouho se otálelo. Pak jsme studijní programy zabetonovali. Nelze se divit. Takto si počíná pedagogická komunita čelící děkanovi, jehož nápadů se děsí. Právě studentská reprezentace nakonec překvapeně zjistila, že se nezměnilo vůbec nic a že právě jí se přitom vůbec nikdo na nic neptal.

Každý politický poradce by mi teď radil podbízet se studentské komoře. Sám jsem soustavně tvrdil a vícekrát napsal, že při paritě v akademickém senátu určuje studentská komora, kdo bude děkanem. Nyní už to na naší fakultě vědí všichni. Takže poslední měsíce pedagogové, které ještě zajímá, jak se bude fakulta spravovat další roky, vyzvídají mezi studentskými senátory, kdo ze zmiňovaných kandidátů „má šanci“. Aby se dozvěděli, že onen či ona šanci nemají, neboť nejsou reformní. Ta druhá přitom vždy dávala najevo, že kandidovat nehodlá.

Takto se dozvídám, že bych snad reformním byl. Ale nesmím prý chtít snižovat podíl studentů ve fakultním akademickém senátu. To je však přesně to, co považují za nezbytné. Svůj názor měnit nebudu. Mám jej podložený dlouhodobým zkoumáním zahraničních poměrů. Zcela se vymykáme standardu. Stejně bych nebyl věrohodný, kdybych kvůli děkanským ambicím náhle tvrdil opak, když to poslední roky nejen říkám každému bez ohledu na jeho zájem, ale také píší po internetu a do časopisů.

Moje šance je tak mizivá. Nadto takovou kandidaturou děsím některé kolegy, takže ani mezi nimi se větší podpoře netěším. Podle nich studentští senátoři kvůli kritické reflexi jejich role na truc zopakují výběr svých předchůdců a krizi fakulty tak prodlouží a prohloubí.

Věřím totiž, že nynější studentští senátoři takto dětinští nejsou. Vnímají, že fakulta na tom dobře není. Zahraniční zkušenosti nicméně naznačují, že špatné modely akademické samosprávy se nedokáží spravit bez vnějšího zásahu. Stane-li se tak, tak moje úvahy šly správným směrem, jen jsem nebyl důsledný. Tedy že fakulta je v pasti, ze které se nedokáže dostat. Pak necht' tento program zůstane zachován v e-mailových schránkách jako diagnóza.

Šance by snad vzrostly, kdyby se krize eskalovala tak, že by byla zjevná dokonce studentské reprezentaci. Taková krize by na pedagogy však již dopadala drtivě. Nemáme si přát eskalaci kvůli katarzi. Takové eskalaci se pedagogové i další pracovníci – zejména ve vedoucích funkcích snažili bránit a často zabránili. Jim všem chci děkovat, stálo je to hodně vypětí.

Program mi mezi kolegy ještě svede přitížit, protože sebeopatrněji vyjádřené úvahy o situaci fakulty a představitelných reformách se dotýkají jejich názorů a zájmů. Na následujících stránkách by vskutku šlo tužkou dopisovat jména.

Dva roky jsem členem akademického senátu. Volit sám sebe se považuje za neúnosné. Mohu sice opáčit, že by naopak kandidát na děkana měl někdy zkusit také získat důvěru kolegů ve volbách do senátu, ale nic to nezmění. Na senátorský mandát však budu rezignovat až před volbou. Budu totiž pod tlakem některých kolegů, abych kandidaturu vzdal. Na každý pád zpětně děkuji všem, jež mě v prosinci 2016 do senátu zvolili přes pociťovanou inkompatibilitu s vedením katedry. Bez ohledu na kandidaturu na děkana budu rovněž kandidovat do akademického senátu.

12/ Samospráva

Senát je slovo latinského původu, které lze překládat jako rada starších. Jakkoli nejen v akademickém kontextu nutně věkem, nýbrž především zkušenostmi. Na fakultě takový senát stále postrádáme.

Hlavním problémem je, že učitelská a studentská komora mají každá deset členů. Parita je problematická právě při výběru děkana. Pedagogové totiž bývají rozštěpení. Přes zkrácení daná volebním klíčem bývají rozštěpení též pedagogičtí senátoři. Výběr děkana je totiž výběrem z jejich vlastních řad. Na všech pracovištích jsou nevráživosti. Lidé mají různé povahy. Zájmy se rozcházejí, ba jdou proti sobě. Možné jsou názorové rozkoly. Na naší fakultě je všeho vrchovatě. Vedle běžných mezilidských pnutí se rozcházíme v hodnocení stavu oboru, který vyučujeme a který zkoumáme, ba v jeho pojetí, ohledně cest ke zlepšení při omezených penězích a ochabujících silách nemluvě.

Naopak studentské komory bývají při výběru děkanů jednotné. Studentští senátoři vybraní z řad studentů spolu mimo komoru jinak nemusejí spolupracovat, nedostávají tak příležitost se přit. Členství v senátu poskytuje naopak zvláštní zážitek soudržnosti, kdy lze ukázat sílu.

Jako mladí lidé jsou přitom studenti nezkušení. Zkušenosti totiž přicházejí a získávají se s věkem, rodinou, nemocemi vlastními a blízkých, jejich úmrtími a pochopitelně také s prací. Proto koneckonců také studenti studují. Výběr lidí je to nejtěžší rozhodování v životě. Už jsme se tolikrát spletli. Studentští senátoři kandidáty nadto znají jen zběžně, pokud se s nimi již setkali. Jejich poznání kandidátů je nutně letmé.

Je tu však ještě další důvod pro omezení podílu studentů při výběru děkana. Oproti pedagogům studentští senátoři víceméně nenesou důsledky svého výběru. Fakultu dostudují či opustí dříve, než děkanovi skončí čtyřleté období. Mohli bychom se ptát, kde jsou studentští senátoři, jež volili před čtyřmi lety, aby nám nyní zhodnotili svůj krok. Tedy kromě jednoho, jenž už dostal kdovíkolikátou výjimku. Situace totiž dovede být ještě horší. Jsou-li mezi senátory studenti mající problémy při studiu, tak mohou hlasovat za vstřícnost.

Děkan navíc přímo působí vůči pedagogům, vůči studentům nikoli. Za klidných poměrů jen zlomek studentů ví, kdo je děkan fakulty, natož aby jej znal.

Studentským senátorům se tak pochopitelně vybírá lehce. Jako mladí se dokáží pro někoho či něco rychle nadchnout, stejně jako leckteré či leccos jiné bleskově zavrhnout.

Brzy si připomeneme století naší fakulty. Nálada na oslavu nebude, připomínka tehdejší fakulty je však žádoucí. Děkana volil profesorský sbor a dva zástupci soukromých docentů. Studenti se na této volbě nepodíleli. Za meziválečné republiky, jež přes veškeré slabiny byla demokratická, liberální a začala si všimnat sociálních problémů, se toto uspořádání zavedené za konzervativní monarchie nepovažovalo za nemístné.

Snížení podílu studentů ve fakultním akademickém senátu ze stávající poloviny na třetinu je tedy nezbytné. Tady mi kdekdo vytkne nekompromisnost. Ta je však jen v mantinelech problematického zákona. V samosprávných grémiích univerzit a fakult v jiných evropských státech nebývá studentů třetina, nýbrž tak pětina. V některých západoevropských zemích si vyzkoušeli, co se stane, dá-li se studentské reprezentaci příliš moci, aby to rychle napravovali. Na anglických a amerických univerzitách je pak podíl studentských reprezentantů v řídicích grémiích univerzit tak desetinný. Dokonce v tuzemsku výrazně převládá zákonné minimum, když je na 73 ze 152 fakult, zatímco mnou za problematické prohlašované maximum má pouhých osm fakult. Mnou žádaná radikální změna by tak byl návrat do hlavního proudu.

Stejně tak je potřebné rozdělení učitelské reprezentace na dvě komory či kurie. V akademickém senátu nemají být hlavně či výlučně odborní asistenti. Ti mladí bývají pochopitelně nezkušení. Ti starší sice bývají lidsky zralejší, ale často odborně zaostávají, pak se pochopitelně senátorským mandátem snaží upevnit své postavení. V letech 2015-2016 jsme měli 90% asistentskou komoru, jež byla zoufalá. Zvolení dnešní učitelské komory z dříve nebývalého zástupů kandidátů, která má - po mezitím dokončených habilitacích - historicky nejvyšší počet docentů od roku 1990, tak lze považovat za projev pudu sebezáchovy pedagogů fakulty. Stále však naše učitelská komora postrádá profesory. Nedivme se tomu. Profesori nemají chuť být v tajných volbách přebíráni převážně mladšími kolegy, tedy kolegy méně zkušenými a také podřízenými a závislími.

Uvítal bych přitom, kdyby do profesorsko-docentské kurie hojně kandidovali vedoucí kateder. Tito vesměs respektovaní seniorní pedagogové s jistými manažerskými zkušenostmi by akademický senát alespoň přiblížili profesorskému sboru prvorepublikových fakult. Zde se kumulace funkcí nebojme. V Evropě se univerzitní senáty a fakultní rady skládají nejméně z poloviny ze stálých pedagogů s kompetencí k samostatnému působení, za něž lze v našich poměrech považovat profesory a docenty.

Koneckonců všichni dosud zmiňovaní děkanští kandidáti jsou čtyřicátníci a třicátníci. Chybějí padesátníci a šedesátníci, kteří řídí většinu podniků a institucí. Jistě, prvních je na fakultě málo a druzí jsou už unavení. Ale neutěšujme se tím. Mnou kritizované uspořádání akademického senátu nejenže hrozí výběrem děkana postrádajícího důvěru pedagogů, ale také vhodné pedagogy od kandidatury odrazuje.

Rozdělení učitelské komory na kurii profesorů a docentů a kurii dalších akademických pracovníků (odborní asistenti, asistenti, lektori a vědečtí pracovníci bez habilitace) však též umožní vyjádření zájmů a postojů převážně mladších a podřízených kolegů. Jakkoli dosud byli hojně zastoupení, nikdy nesvedli vyjádřit své zájmy a postoje, například ohledně výukové zátěže či ukládaných zahraničních stáží.

Úředníci, informatici, knihovnice, sekretářky a údržbáři podle současného zákona členy akademické obce nejsou, postrádají tak reprezentaci. Na fakultě však působí dlouhodobě, mnozí mají vysokoškolské vzdělání, jejich podíl na provozu fakulty je významný a měli by co sdělit k mnoha záležitostem. Slušelo by se jim dát alespoň poradní hlas.

Navrhuji tak model 30+. To plus by reprezentovalo blíže neurčený počet reprezentantů neakademických pracovníků. Není žádný důvod snižovat počet studentských senátorů. Třicetičlenný senát je početný jen zdánlivě, přinejmenším některé tuzemské fakulty jej mají. Vědecká rada naší fakulty má ostatně 48 členů.

Co můžeme nabídnout studentům, měl-li by se jejich podíl ve fakultním akademickém senátu omezit? Jakkoli to v zahraničí není běžné, lze takové menšinové studentské komoře zaručit právo veta. Mám za to, že jej lze zavést též při leckterém dalším rozhodování. Vedení fakulta a pedagogická reprezentace se prostě bude muset snažit, aby pro svá rozhodnutí získávala též studentskou reprezentaci.

Především však potřebujeme, aby na fakultě fungovala studentská reprezentace, se kterou by akademická reprezentace vyjednávala záležitosti týkající se studentů a studia. Takové studentské reprezentace (parlamenty, rady či výbory) existují na univerzitní a fakultní úrovni všude v Evropě. Jinde tuto roli plní oficiální studentské asociace. Mnou kritizovaný zákon studentskou samosprávu nepředpokládá. Některé tuzemské fakulty studentskou samosprávu přesto vytvářejí. Stejně tak však nezná ani komory akademických senátů, ty se vytvořily na univerzitách a fakultách jako formalizace stavění pedagogů a studentů proti sobě.

Jádrem fakultní studentské samosprávy by zajisté zůstali studentští senátoři. Míním však, že by mohla a měla být robustnější. Mezi třemi tisícovkami jsou jistě desítky studentů, kteří by se rádi angažovali, třeba jen nechtějí soutěžit ve volbách. Za zvláště potřebnou považujeme

reprezentaci doktorandů. Doktorandi totiž představují elitní kategorii, představující koneckonců přechodovou kategorii mezi studenty a pedagogy. Problémy doktorandů jsou jiné než magisterských a bakalářských studentů. Užitečné by byly přinejmenším zástupci či výbory kombinovaných bakalářských oborů/programů a toho navazujícího magisterského, rovněž jim se nevěnuje žádoucí pozornost.

Ke zděšení kolegů dodávám, že studentský delegát by mohl být rovněž členem komise pro výběr akademických pracovníků (níže) a studentská reprezentace by měla vhodným způsobem získat možnost vyjádřit se k habilitačnímu a profesorskému řízení.

V zahraničí je běžné, že stát, univerzity a fakulty studentskou samosprávu dotuje. Ustavení a působení studentské samosprávy by bylo žádoucí financovat též u nás. Za přiměřené považuji vyčlenění promile (!) celkových výnosů fakulty (řádově tedy 200.000 Kč ročně), přičemž směřování těchto peněz by studentská samospráva určovala sama. Studentská reprezentace se vedle vyjednávání o studijních a souvisejících záležitostech a přiměřeného podílu na rozhodování měla totiž učit rovněž hospodařit.

Přiměřeně dotovaná robustní studentská samospráva by měla být základnou dobrovolných studentských činností v oblasti našeho oboru, ale také kultury, sportu a zábavy. Především prostřednictvím ní by měly být podporované jednotlivé studentské spolky a sdružení. Děkan opravdu nedokáže studentům organizovat zábavu, jak ukázala strašidelně prázdná budova jednoho zářijového dne, kdy snad sami studenti tušili, že je spíše čas na začátek studia.

Zmírnění dysfunkce akademické samosprávy naší fakulty je pro mě *conditio sine qua non*. Rezignoval bych na funkci děkana, pokud by se mi nepodařilo tuto institucionální reformu vyžadující kvalifikovanou většinu fakultního akademického senátu a souhlas univerzitního akademického senátu prosadit. Nemá smysl mě volit, pokud by při souběžných senátních volbách měli převážít odpůrci takové reformy.

Adekvátní fakultní samosprávné grémium, jež se alespoň blíží (!) evropským standardům, potřebujeme kvůli jakýmkoli dílčím či zásadním reformám výuky, výzkumu a dalších činností. Takové kroky totiž nelze činit bez projednání s akademickou reprezentací. Tato reprezentace se však musí těšit respektu. Asistentsko-studentský senát se tomuto respektu netěšil. Děkan bez důvěry kolegů, zvolený studentskou reprezentací natruc většině pedagogů - a výrazně většině těch pedagogů, kteří tvoří zdravé jádro fakulty - neprosadil nic.

Neočekávejme však, že se po institucionální reformě poměry na fakultě vylepší ze dne na den. Standardní samosprávné grémium potřebujeme, abychom vůbec začali debatovat o problémech a možných reformách. My pedagogové to totiž neumíme, fakultní akademickou samosprávu jsme čtvrtstoletí zanedbávali.

Mladí chtějí a chtějí předělávat svět. Chybí jim však zkušenosti. Starší jsou pohodlní, unavení a znají své zájmy. Nicméně mají více zkušeností. Sám jsem ve věku, kdy se mi začíná zamlouvat představa, že budu do penze dělat víceméně totéž. Tuším však, že to nepůjde. Svět se mění a my musíme také. Do reform se tedy musíme nutit. Zdaleka nikoli každý nápad je dobrý. Nápady obecně dobré pak nemusí být použitelné v našem prostředí a při našich

omezených silách. Platí to dokonce pro ty nápady, které jsou poctivé. Mnohé nápady totiž sledují nejrůznější zájmy jednotlivců více než obecný přínos. Jak už jsem uvedl, fakulta se ocitla v krizi. Před jakýmkoli reformami bychom měli zvážit situace a příčiny této krize. V některých případech není na místě reforma, nýbrž stabilizace.

Naše budova je nyní částečně mimo provoz, neboť její stavitelé před 90 lety použili hlinitanový beton, jenž po letech ztrácí pevnost. Tenkrát to však byla progresivní technologie, stavět se mohlo rychleji a za mrazu. Naštěstí byla drahá, jinak by se budova už bourala. Jinde padají mosty, neboť experimentální technologie a kurážný design si obvykle žádají soustavnou zvláštní péči. Učím právo Evropské unie. Tato jedinečná nadnárodní organizace se v posledních letech ocitla hned v několika vážných krizích, které ji svedou roztrhat na cáry. Stále více se přesvědčují, že za těmito krizemi je především progresivismus evropských elit, prosazovaný osočováním váhajících a odmítajících. Problémy s progresivními konstrukcemi – fyzickými i formálními - považujeme za memento při jakýchkoli reformách.

/3/ Představený

Mnozí kandidáti exekutivních funkcí se domáhají rozšíření pravomocí. Já bych prosazoval opak. Univerzity a fakulty nemají mít mocné šéfy, neboť se to neslučuje nejen s akademickou svobodou pedagogů, ale také s možnostmi hodnocení úspěchu a pojetí odpovědnosti takového šéfa. Klíčová rozhodnutí mají být kolektivní.

Nejraději bych tedy - podle zahraničních vzorů - prosazoval legislativní omezení kompetencí děkana ve prospěch standardního samosprávného grémia, tedy reformovaného akademického senátu. Zákon bohužel většinu kompetencí děkanů a senátů stanovuje imperativně. Změnou statutu patrně bude možné omezit monokratický ráz funkce děkana jen dílem.

Sám děkan by neměl přijímat žádná rozhodnutí obecné povahy či rozhodnutí se závažnějším dopadem na fakultu. Na naší fakultě jsou jimi mimo jiné standardy pro výkonnostní příplatky, mimořádné odměry, rámec úkolů ukládaných pedagogům či rozhodování o vytváření, změně či rušení jednotlivých pozic pedagogů či účasti fakulty na rozsáhlejších projektech a grantech či její nejrůznější akademické stejně jako komerční aktivity fakulty.

Rozhodovat by tedy přinejmenším mělo kolegium jako kolektivní vedení fakulty. Dodávám, že v evropských zemích přijímají obecná opatření při organizaci výuky a zkoušení, jednotlivé výzkumné, výukové a další srovnatelné činnosti, a to včetně souvisejících výdajů a příjmů fakultní rady jako akademická samosprávná grémia. Potvrzují dokonce rozhodování v individuálních záležitostech, například ohledně zaměstnávání či propouštění pedagogů či při výběru profesorů do role představitelů oborů.

Během prvních dvaceti let naší fakulty byl „tělesem fakultu přímo řídicím“ profesorský sbor. Děkan byl vlastně hlavně jeho předsedou, který „pouze“ vykonával jeho rozhodnutí, řídil nepočtené úředníky a zastupoval fakultu navenek jako „představený“ svých kolegů.

Nedovedu si představit jmenování proděkanů proti vůli akademického senátu, jak naší fakultě hrozilo v březnu 2015. Nejraději bych, kdyby akademický senát tyto proděkany volil vedle děkana. V cizině to není neobvyklé. Na českých univerzitách a fakultách se zapomíná na původ

řady slov. Kolegium děkana je *contradictio in adiecto*. Kolegiem není porada, kde šéf přikazuje, zatímco ostatní neodmlouvají a poslouchají, neboť jinak mohou být odvolaní.

Proděkany, které tedy nechci označovat za mé, nyní nevyjmenuji. Jsou to často stávající proděkani a byli by proděkany rovněž při vítězství druhého vyzyvatele. Mnohé potřebujeme, ať už děkanem bude kdokoli. Těm, kteří mi teď hodlají vyčítat absenci proděkanského týmu, připomínám, že předchozí děkan byl zvolen, přestože při předvolební debatě vyvolával přehnané představy o ochotě kolegů být jeho proděkany. Tito byli ochotni se jimi stát se sebezapřením až po hrozbě jmenování proděkanů z problematických ex-kolegů.

Tři roky jsem vedoucí katedry se dvěma staršími profesory. Taková situace odhaluje neudržitelnost šéfovského modelu též na úrovni kateder. Klíčová rozhodnutí tedy činíme společně. Okruh zapojených rozšíří všichni, kteří stanou docenty, jeden se jim právě stal. Jen výjimečně se našťestí naši vedoucí kateder chovají jako despotové. Pak to zpravidla skřípe. Přinejmenším profesori a docenti totiž nemají být podřízenými v obvyklém slova smyslu.

Budeme stejně muset promýšlet, jak sladit naznačený hierarchický model s garanty nejen jednotlivých předmětů, nýbrž celých studijních programů po interních akreditacích. Chybějí nám postupy pro zvládání neshod.

Naše organizace kateder a ústavů je přitom v mezinárodním srovnání neobvyklá, většinou jsou asistenti s doktorátem, ba dokonce pedagogové habilitovaní přiřazení ke konkrétnímu profesorovi, koneckonců katedrou se rozuměla právě tato profesura. V některých případech se tomuto modelu můžeme přiblížit zřízením oddělení, na naší katedře se jedno takové patrně zřídí. Výše zmíněné problémy to však neřeší, naopak, kompetence to ještě více znejasní.

Po mnoha letech vzniká nová katedra. Je to pochopitelná emancipace jednoho z oborů a předmětů fakulty. Měli bychom však být přinejmenším opatrní při vytváření jednotlivých oborů pro habilitace a profesury, jenom tím fakultu činíme křehkou. Jedna srovnatelná fakulta naší univerzity si vystačí s jediným habilitačním a profesorským oborem.

Univerzitní regulace výběrových řízení znamená pro děkany pokušení vybírat podle svých osobních představ a nálad. Postup děkana při některých výběrových řízeních vskutku takové pochybnosti vyvolával, bylo-li stanovisko komise zcela popřené. Jako řešení lze zvažovat ustavení stálé konkursní komise z profesorů a docentů, k níž by se pro jednotlivé případy připojoval vedoucí a případně též seniorní pedagogové dané katedry. Jenom taková komise by totiž mohla získat větší zkušenost s akademickou personalistikou.

Významným fakultním orgánem je vědecká rada. Pochybuji o výběru interních členů z řad profesorů a docentů děkanem, kdy někteří jsou členové a další nikoli, i ohledně zapojení soudců a soudních funkcionářů či děkanů dalších fakult. Diskutovat by se s ohledem na agendu, kterou jsou především akademické kvalifikace, dal též počet členů a způsob jednání. Vědecká rada totiž neplní zákonem předpokládanou roli interní kontroly výuky a výzkumu. Podklady pro zmíněné akreditace na jaře schválila bez sebekratší debaty.

S výjimkou doplnění o končícího děkana bych však vědeckou radu, notabene dle našeho statutu mající tříleté období, zamýšlel neměnit, jenom otevřít debatu o jejím složení. Vědecká rada totiž

nemá být „příslušného děkana“, pak přestává být samosprávná. Přes veškeré pochyby ohledně složení není akademickým orgánem, jehož složení by bylo špatné ve své podstatě.

Dokonce kdyby se dílem podařilo legislativně zachytit omezení monokratický ráz této funkce a nastolit kolektivní řízení fakulty též v praxi, tak děkanovi zůstanou náročné úkoly.

Prvním takovým úkolem je promýšlení, navrhování a prosazování jakýchkoli malých a velkých reforem, ba dokonce leckterých opatření stabilizačního rázu. Značnou roli přitom při skutečně kolegiálním chápání vedení fakulty jistě dokáží sehrát proděkan, vedoucí kateder a vedoucí administrativy. Roli iniciátora a koordinátora však děkan na jiné vesměs nepřenese.

Druhým úkolem je pak prosazování kázně pedagogů a neakademických pracovníků. Tento úkol je nevděčný. Hranice mezi akademickou svobodou na straně jedné a nelogickým a nekorektním chováním vůči instituci je mlhavá. Vždy se musí odvažovat důraznost zásahu.

Třetím úkolem děkana je prosazování postojů a zájmů fakulty navenek. Na prvním místě na půdě Masarykovy univerzity, jak vůči vedení a rektorátu, tak vůči dalším fakultám. Na dalším pak jak vůči dalším právnickým fakultám, tak především ve spolupráci s nimi vůči celonárodnímu akademickému prostředí a resortu nejen školství, nýbrž také spravedlnosti. Vedle identifikace těchto zájmů a formulace postojů se totiž musejí zvažovat názory a zájmy dalších a hledat spojenci, třeba mezi dalšími fakultami nebo právníckými fakultami dalších univerzit. Předpokladem úspěchu je přitom soustavné sledování vnějšího dění, patřičné informování kolegů a společné vyhodnocování důsledků pro fakultu. V posledních letech taková reprezentace vesměs troskotala, protože nefunguje již ono informování.

Jinak ovšem v tomto směru děkanovi sluší zdrženlivost. Reprezentací fakulty není návštěva kteréhokoli rautu, na nějž přijde pozvánka. Přijetí některých pozvání může být naopak problematické. Děkan by měl zvažovat, co kde říká a koná, po dobu funkce totiž není běžným pedagogem. Vhodná například není děkanská zástupčí konference, na níž se kvůli náboženské orientaci pořadatelů vylučuje jakákoli skutečná debata o právních aspektech tématu, které se zde zcela směšuje s příslušným náboženstvím.

Funkci děkana bych vykonával jen polovinu zákonného čtyřletého období (patrně tedy od 1. 4. 2019 do 31. 3. 2021). Pro omezení na dva roky mám několik důvodů.

Především míním, že pedagogové se jako děkani mají střídát častěji. Za první republiky tak činili po roce, podívejme se, kolik visí v zasedačce portrétů. Přitom nesdílím obavy, že za dva roky děkan nic nestihne. Stabilizační a reformní úsilí totiž musí vyvíjet fakultní komunita jako celek, děkan má být iniciátorem a koordinátorem. V mém případě by úspěchem byla reforma fakultní akademické samosprávy. Od jistého počtu let nadto začíná být akademický šéf protivný. Ba ještě hůř, hrozí se z něj stát akademický papaláš, který už bez funkce být nedokáže, protože učit a psát již nechce a možná ani neumí.

Přidávají se důvody osobní. Můj hlavní i doplňkový obor jsou natolik zajímavé, že se od nich nechci odstříhnout na delší než nezbytně dlouhou dobu. Měl bych usilovat o profesuru. Výše popsané konsensuální pojetí děkanování bude náročnější, než by bylo to tradiční šéfovské. Související vypětí si nezaslouží snášet moje žena a mé dospívající děti.

/4/ Právo

Zmíněná krize fakulty odhaluje hlubší nedostatky. Nejen na právnických fakultách, ale vlastně v tuzemské právnické odborné veřejnosti máme jen mlhavé představy, co vlastně právo představuje a jakou roli mají sehrávat právnické fakulty. Následující odstavce pochopitelně představují v tomto směru maximální zjednodušení mých úvah odpovídající žánru textu.

Leckdy slýcháme, že právo není věda. Mějme pro tyto hlasy pochopení. Nezlobím se, když se označí za řemeslo. Nejtrefnější to však není. Právníčina je intelektuálně náročná činnost, vyžadující terciární vzdělávání. Jeho příslušnost na univerzity vskutku nikdo nezpochybňuje. Všude v Evropě pak právo náleží mezi tradiční akademické obory, což potvrzuje trvalý význam práva v našem civilizačním okruhu.

Právníci vykládají ustanovení zákonů a dalších předpisů a psaných pramenů pro nespočetné situace. Používají přitom různé výkladové metody. Činí tak jako advokáti, respektive podnikoví a instituční právníci, kteří takto chrání a prosazují zájmy svých klientů a zaměstnavatelů, tak jako úředníci a soudci vydávající jménem státu rozhodnutí a rozsudky. Zákony však vykládají též jiní experti, politici či žurnalisté. Činí tak však vlastně kdokoli. Právníci nemají monopol. Laici tak pochopitelně činí všelijak.

Posláním právníků je tedy rovněž vysvětlovat právo ve složitějších situacích. Posláním pedagogů právnických fakult je pak nejen kritická reflexe právní praxe, zejména judikatury, nýbrž také výklad spekulativní pro situace myslitelné, avšak úřady a soudy dosud neřešené. Takto získaná a udržovaná erudice je pak předpokladem výuky studentů na patřičné úrovni.

Výsledkem právní argumentace jsou závěry ohledně právního rozměru určité záležitosti. Jsou to dogmata, neboli, děsí-li nás toto slovo, právní tvrzení. Platí pouze tehdy, když se prosazují v praxi, popřípadě se alespoň má za to, že by se měly prosazovat a opačná praxe se kritizuje. Dogmata jsou tvrzení, jímž se věří. Nešťastné je tak postulování hypotéz, které se prosadilo (nejen) na naší fakultě. Jakkoli tlak na jejich postulování měl zvýšit úroveň akademických textů. Podívejme se do seminárních a diplomových prací, jaké nesmysly vydávají studenti za hypotézy a jak se trápí při hodnocení jejich naplnění. Bývá vlastně nejlepší, když na začátku formulovanou hypotézu na konci tiše přejdou. Hypotézy jsou totiž relevantní v empirických vědách. Je-li právo věda, tak je to věda dogmatická.

Jádrem právní vědy je tak výše shrnutá právní dogmatika. Důležitá je rovněž právní politika - Nezaměňujeme s politologií! - tedy zvažování, příprava, zachycení (formulace) zákonů a dalších právních textů. Posláním právnických fakult je v této souvislosti reflexe činnosti vrcholných politických představitelů, úředníků a poslanců, přičemž někteří pedagogové se na takové právní politice přímo podílejí.

Dalšími významnými složkami právní vědy jsou právní komparatistika a právní historie. Rovněž pro ně je jinde jenom málo prostoru, takže je úkolem právnických fakult je pěstovat. Lze tak však činit nejen prostřednictvím předmětů a činností samostatných, ale především jako součást jednotlivých oborů a předmětů.

Na dogmatické povaze právní vědy nemění nic skutečnost, že všichni, kdo právo vytvářejí, vykládají, uplatňují a prosazují, musejí poznávat přírodu, člověka a společnost. Nepoučují nás takto jen s právem leckým spojované společenské vědy (ekonomie, politologie, sociologie, psychologie či historie), ale rovněž přírodní vědy, nejrůznější technologie či medicína. Zmíněné sociální vědy poskytují přitom běžně nejméně zřetelné poznatky, což je důsledek složitosti společnosti a jejího omezeného poznání.

Vyhodnocení jakékoli skutečnosti musí být přitom rychlé, jsou na něj omezené síly a je vždy založené na dílčím poznání. Robustní reflexe ostatními vědami zpravidla není dostupná a nelze ji rychle obstarat. Mnohdy tak jde o pozorování, samostudium a odborníky narychlo podaná vysvětlení právníky naléhavě položených otázek. Na podobně částečném a omezeném poznání skutečnosti se však zakládá též jakékoli jiné rozhodování jednotlivců i skupin.

Do jakéhokoli výkladu a rozhodování jak při výkladu a uplatnění, tak ještě více při tvorbě práva se vnášejí vlastní hodnoty a představy. Morálka je koneckonců další hlavní okruh pravidel upravující chování lidí. Stát a právo bez společnosti sdílených mravů zhusta selhává. Lidé se však ohledně těchto hodnot rozcházejí. Pedagogové jednotlivých právnických disciplín se běžně ideově, kulturně a politicky profilují.

Byl bych však nerad, kdyby se působení právnických fakult mělo ideologizovat, kdyby jisté názory měly zelenou a další červenou. Za problematické vidím třeba zaměňování korektní analýzy základních práv jako právního jevu za lidskoprávní aktivismus. Byť je vhodné tento aktivismus vnímat vstřícně jako idealistické angažmá části studentů a některých pedagogů. Na českých univerzitách se zatím takový aktivismus objevuje málo možná bohužel kvůli pragmatismu studentů a pedagogů. Jsou však západoevropské či americké právní fakulty a vlastně celé univerzity, které jsou až bizarně ideologizované.

Vytýká se nám, že oproti přírodovědným, lékařským, technickým fakultám neprovádíme komerční výzkum. To není pravda. Mnozí pedagogové právnických fakult jej dělají ve značném rozsahu, přičemž na leckteré se objednatelé obracejí či je jako zaměstnavatelé angažují právě proto, že jsou těmito pedagogy.

Takto ovšem pedagogové působí mimo fakultu. Někteří jsou licencovaní advokáti, mnozí další – včetně mne – dělají expertízy, konzultace či podobné aktivity příležitostně. Mezi pedagogy jsou soudci a úředníci. Řada pedagogů přitom vydělává dobře, pro mnohé dokonce práce na fakultě představuje jen přivýdělek a věhlas, čemuž bohužel odpovídá omezené nasazení ve prospěch fakultní výuky a výzkumu.

Provádět takové činnosti jménem fakulty je však dílem vyloučené, ve zbytku pak ošidné. Expertízy a konzultace odrážejí zájmy objednatelů. Naše fakulta důvodně před lety ukončila vyhotovování právních posudků, kdy pro objednatele mělo cenu fakultní razítko.

Předčasně a halasně představovaný institut energetického práva a ekonomie, jenž sliboval štedře sponzorovat prostřednictvím svých korporací magnát – absolvent, který měl vytvářet stanoviska, jež by – jak zaznělo – mohla využívat státní správa, tak nutně vyvolal pochybnosti.

Pochyby by vyvolávaly též články jeho pracovníků, zvláště pak ty, které by měly vyjít v cizině. Považovaly by se za skrytý lobbying za zájmy uvedeného byznysu.

Právnické fakulty jsou jediným větším prostředím pro zájmy nezatížené zkoumáním práva a jeho zprostředkování studentům. Na místě jsou tedy dokonce pochyby ohledně běžně vyzdvihovaného angažmá soudců jako pedagogů tuzemských právnických fakult. Pouze pedagogové právnických fakult totiž dokáží soustavně kriticky hodnotit soudy vytvářenou judikaturu. Naše působení v Brně, kde sídlí tři vrcholné soudy České republiky, není jen požehnání, dokáže se nám stát rovněž úskalím.

/5/ Lidé

Pedagogický sbor a vůbec personál je stálý. Je to tak správně. Vliv konkrétního děkana na jeho složení je omezený a ještě by se zmenšil při prosazení kolektivního pojetí vedení fakulty. Slibovat studentům nějakou zásadní proměnu nelze. Nikde nečeká zástup možných lepších pedagogů. Na místě je tedy zdrženlivost. Jde spíše o vyjádření názorů, které jevy jsou žádoucí a které nikoli a jaká by měla být personální politika.

Již zmíněné praktikování (vykonávám jen příležitostně) a výuka mimo fakultu (činím tak ve značném rozsahu) je nejen důsledkem skoupého financování školství, nýbrž také příležitostmi. Volná pracovní doba je lícem mince, rubem je zcela běžná práce doma ve všeliký denní i noční čas. Toto musíme chránit před státní byrokracií, která si myslí, že chrání pracující stanovením a vymáháním pevné pracovní doby. Zásadní je rovněž akademická svoboda, bez které by vlastně vůbec nebylo možné napsat takový program. Potřebná je určitá sebekázeň jednotlivých pedagogů.

Držme se pojetí *Forschung und Lehre*, tedy propojení výzkumu a výuky. Problematické je tak rozhojňování akademických pracovníků, kteří dělají pouze jedno, nebo naopak druhé. Lektor je ten, kdo trvale nedokáže dosáhnout habilitace a tedy postrádá schopnost soustavně bádát a psát. Jakkoli bývá leckdy hodnocen jako dobrý učitel studenty. Neměli bychom však ani jásat, když se v rámci výzkumných projektů množí výzkumní pracovníci. Jsme škola, nikoli výzkumný ústav. Koneckonců čtenář si asi všiml, že v tomto textu vystupují pedagogové, nikoli akademičtí pracovníci. Chci tím zdůraznit naše hlavní poslání.

Docent je základní plný stupeň pedagoga, který je žádoucí dosahovat ve věku okolo 35 let, nejpozději do 40 let. Shovívavosti by se měly těšit matky, a to v rozsahu mateřské dovolené, popřípadě handicapovaní kolegové. Profesura je pak jako nejvyšší akademická hodnost, jíž mnozí získají teprve ve věku okolo 60 let a leckteří jí nedosáhnou nikdy. Za metu je třeba považovat dosažení této hodnosti ve věku okolo 50 let.

Zde je třeba ocenit automatické nediskriminační udělování pracovních úvazků na dobu neurčitou docentům a profesorům s hlavním angažmá na fakultě. Je to jedna z mála praktik, která byla před lety na fakultě nastavena správně. V mezích českého práva je to totiž definitiva či *tenure* cizích profesorů. V dobrém jsme se tak odlišovali od jiných fakult, na nichž teprve dále zmíněné potlačení řetězení termínovaných úvazků odstranilo šikanování dokonce věhlasných profesorů.

Pedagogové bez habilitace jsou naopak výpomocní, angažovaní pod podmínkou odborného růstu. Prověřování však nesmí být šikanou. Výběrová řízení se však nemají dělat, abychom selhávajícímu odbornému asistentovi umyli hlavu. Taková řízení koneckonců jsou nekorektní též vůči dalším uchazečům, pokud se s nimi ve skutečnosti nepočítá. Konkursy bychom měli pořádat jen tehdy, hodláme-li problematického kolegu vyměnit za někoho nadějnějšího, nebo pokud se jej vyloženě chceme zbavovat. Za alibismus pak považuji vyhlašování konkursů na místa těch kolegů, kteří úkoly jim uložené naplňují, je-li jediným důvodem nepřípustnost dalšího prodlužování termínovaných úvazků.

Aby se zabránilo děkanské libovůli, tak by uvedená stálá konkursní komise mohla hrát větší úlohu při akademických personálních záležitostech. Například by mohla posuzovat, zda si odborný asistent, asistent či lektor zaslouží prodloužení angažmá bez výběrového řízení.

Někteří odborní asistenti takto patrně dostanou úvazek na dobu neurčitou. Už se tak stejně děje. Je pozoruhodné, jak reprezentace rektorů navzdory trvalému vzývání manažerismu a preferenci flexibilních angažmá nikdy nedokázala navrhnout a prosazovat zákonný rámec posuzování juniorních pedagogů s hrozbou konce angažmá, jaký existuje v cizině.

Na fakultě je řada kolegů, kteří opakovaně neplní úkoly, především pak habilitace. Stanovovat opakované lhůty ztrácí smysl. Místo toho je třeba konstatovat, že úkol trvá. Při nejzávažnějším selhávání bude třeba takový úkol zakotvit formálně, jakkoli nevíme, jak se vůči případné výpovědi pro jejich neplnění budou stavět soudy. Dalším nástrojem by mohlo být krácení mzdových příplatků. Na místě je třeba odepření podílu na některých funkcích. Za správnou praxi fakulty je třeba považovat požadavek, aby vedoucí katedry byl profesor či docent. Totéž bychom měli vztahovat na proděkany. Je problematické, když se vedoucí pracovníci nedokáží deset a více let vykázat jakýmkoli publikacemi, protože pak je nemohou přesvědčivě vyžadovat od ostatních kolegů. Koneckonců též proto by se v náročné funkci děkana měli rychle střídát. Stejně tak bychom však neměli využívat nejistotu takového pedagoga a ukládat mu úkoly odvádějící od habilitace, třeba každoroční organizace konferencí. Naopak může být na místě mu takovou činnost odebrat, když ji sám chce vykonávat, což nebývá jen kvůli odměně, ale též proto, že ji doposud vykonával.

Stanovování úkolů by jinak nemělo být šablonovité: typu *2 publikace JRec* ročně. Dotčený pedagog by měl být slyšen. Bylo by nejlepší, kdyby úkoly byly předmětem dohody. Rovněž zde je na místě spíše inteligentně organizované kolektivní posouzení, nikoli děkanská monokracie. Citlivé je stanovování úkolů docentům a profesorům ve druhé polovině kariéry. Nelze od něj ale zcela upustit, postrádá-li české vysokoškolské právo emeritování při dosažení určitého věku (v cizině bezvýjimečně mezi 65 až 70 lety).

Na naší fakultě mají leckteří mladší kolegové uložené několikaměsíční zahraniční stáže. Tento úkol se všeobecně neplní. Na zahraničních institucích je totiž o takové stážisty zájem zanedbatelný. Důvodem na národní ráz práva, přičemž „internacionálních“ post-doků chtivých takových stáží je přebytek. V případě pedagogů - matek a otců dětí a dospívajících je to požadavek nemravný, narušující jejich rodinný život. Zde se namítne, že na tento úkol se zapomnělo, takže se vlastně nic neděje. To je přece ještě horší. Znevažuje to ukládání jakýchkoli úkolů. Byl to totiž jen náhlý nápad děkana-autokrata chtivého ukázat razanci

s internacionalizační rétorikou. Ukládání těchto stáží postrádalo projednání s učitelskou komorou. Právě pro takové záležitosti potřebujeme funkční kurii odborných asistentů.

Lze jistě uvítat, když některý kolega stáž přes uvedenou nepřízeň poměrů absolvuje, zvláště takovou, na níž mu ještě přispěje či jí dokonce zaplatí hostitelská instituce. Několikaměsíční zahraniční stáž však netřeba považovat za metu, do jejíhož dosažení bychom měli investovat své síly, natožpak větší peníze. Stačí stáže několikadenní či týdenní. Poznávat zahraniční právo a zahraniční pedagogickou praxi lze rovněž dalšími způsoby.

Dokonce od blízkých kolegů slyším jako otázku formulovanou výtku či obavu, kdo že bude učit, pokud – údajně – mnoho kolegů dosáhne titulů docenta či profesora. Máloco by nás mělo těšit méně. Má tomu být přece naopak. Ti nejkvalifikovanější mají učit, tedy považujeme-li výuku za důležitou. Zase zapomínáme význam slov. *Profiteri* znamená „vznavat“, tedy učit se zanícením, *docere* pak prostě „vyučovat“. Výsadami profesorů a docentů má být trvalé angažmá, vedoucí funkce a výrazný podíl na fakultní akademické samosprávě. Rozsáhlejší znalosti, dovednosti a zkušenosti odráží vyšší mzdový tarif, lze si představit diferenciaci též ve výkonnostních příplatcích. Ani akademičtí funkcionáři by neměli být podle mne víceméně osvobození od výuky. Zvažme v této souvislosti smíšené výkonnostní příplatky, ty jsou nyní koncipované tak, že výuku ze strany vedoucích a proděkanů vůbec nehodnotí. Koneckonců též proto by se měli alespoň jako děkani pedagogové rychle střídat.

Zvýšením stipendií se doktorandi přibližují asistentům, kteří koneckonců jsou rovněž zároveň doktorandi. Interní doktorandi a jejich školitelé se tak ocitají na křižovatce. Nelze nadále tolerovat zaměstnání znemožňující doktorandské angažmá. Zároveň však neočekávejme, že se doktorand čtyři roky bude věnovat fakultě, když se nabízí atraktivní kariéra, za pár let tyto nabídky mohou zmizet. Rozdělme tedy studium na dvě etapy. V první je třeba klást důraz na rychlé zahájení psaní disertační práce a výpomocné zapojení do výuky a zkoušení. Značný prostor pro angažmá doktorandů zůstává při průběžném ověřování znalostí studentů.

Magisterští studenti studují prezenční studium. To zahrnuje povinné semináře. Povinnou účast na nepočetných seminářích považujeme za poslední baštu před faktickou proměnou studia práva na kombinované. Studentům je třeba zdůraznit, že naše studium práv je ve srovnání s cizinou rozvolněné a snadné. Dokladem je ostatně skutečnost, že nadanější a činorodější studenti hojně studují souběžně další programy. V zahraničí totiž patří právo mezi nejnáročnější studia se značnou neúspěšností. Souběžných studií se odváží jen málokdo.

Kombinované studium je ve své podstatě studium při zaměstnání, podnikání, péči o děti, handicapu či dalším studiu. Není příliš vhodné, aby jej studovali běžní studenti, notabene ti, kteří se často zatím nedostali na vlastní právnické studium. Už nyní vykazuje značnou studijní neúspěšnost. Jakékoli zpřísnění by zapříčinilo její raketový nárůst.

/6/ Peníze

V mezinárodním srovnání podle všech myslitelných kritérií je celé české školství podfinancované. Mzdy učitelů jsou při srovnání s dalšími kvalifikovanými až bledé. Výkony českého školství tak pochopitelně nejsou oslnivé. V příštích desetiletích bude, nestane-li se něco

vážnějšího, slabost školství a z něj vyplývající nevzdělanost nejvážnější problém Česka, ohrožující naše řazení mezi nejvyspělejší země.

Podfinancování terciárního vzdělání má jiné dopady než v případě primárního a sekundárního. Masarykova univerzita – a s ní též právnická fakulta – šla v dobách financování podle počtu studentů cestou výrazného navyšování počtu studentů. Výsledkem byl nepřiměřený (podle oborů) poměr studentů na pedagogy. Univerzity a fakulty, jež zachovaly přiměřené poměry, například Univerzita Karlova v Praze, pak měly pedagogy s platem nižším než průměrný plat ve městě. Ti si pochopitelně začali obstarávat obživu jinde. Jakkoli mám za to, že brněnský model je lepší, tak se výsledek nemůže zásadně lišit. Bylo a zůstává jím zředení vzdělání. Za nízké dotace a bez školného prostě nelze poskytovat výborné vzdělání. Chápu tak kritiku devaluace terciárního vzdělávání, jakkoli po roce 1990 jistě bylo třeba vyjít vstříc předchozím režimem neuspokojené poptávce.

Nechci přitom příliš vyzdvihovat právo. Učitelství je bito snad ještě více. Neuspokojivé právnické vzdělání a neuspokojivý právní výzkum se skutečným významem pro právo v Česku přispívá k omezování schopnosti státu účinně, přiměřeně a hospodárně spravovat hospodářství a společnost. Právnický totiž nelze dovést ze zahraničí.

Za těchto podmínek se prostě nedá studentům slibovat excelence. Vhodnější slovo je solidnost. Musíme usilovat o solidní právnické vzdělání. Možná tuto solidnost dokonce musíme obnovovat. Při srovnání se zahraničím by totiž leckdo pochyboval, že se někde v Česku vůbec nabízí solidní právnické vzdělání.

Masarykova univerzita měla obtíže zastavit růst studentů, jeden čas měla tisíce státem nefinancovaných studentů. Pomalu se podařilo tento trend obrátit. Na fakultě jsme v posledních letech snižovali počty přijímaných studentů. Nemít nefinancované studenty je nezbytný krok. Na místě je pak třeba využít jakoukoli pobídku snižovat – přiměřeným sníženým nově přijímaných – nepřiměřený poměr studentů na učitele.

Buďme však rádi, že zůstáváme *teaching faculty*. Přidělování peněz „na vědu“ je totiž trvale podivné. Navíc se stalo nepředvídatelné. Přizpůsobování se je obtížné. Ještě štěstí, že je bádání v právu jako psaní levné a dá se ve značném rozsahu dělat bez grantů a dotací.

Sám jsem si dovilil publikovat podle svých představ. Tři roky jsem byl nejmladší docent na fakultě, takže mě vlastně nikdo nikdy nehonil. Některé publikace jsem upozadil a některých publikačních příležitostí se nechopil. Stálo mě to značné peníze na výkonnostních přípravcích.

Instituce a kolektiv však pochopitelně musejí dělat kompromisy, jako je dělá většina pracujících i podnikatelů. Přiměřené zohlednění výnosu z publikace při stanovení výkonnostních příplatků bylo správné a užitečné, hledejme však cesty k ocenění též kvalitnějších publikací právě neoceněných.

Naše fakulta řadu let hospodařila účetně výborně, jestliže vytvořila mnohamilionové rezervy. Nebýt nepředvídatelnosti státního financování, tak by se až muselo uvažovat o nemístném šetření na tehdejších studentech. Poslední roky naopak z těchto rezerv čerpáme.

Na naší fakultě již více než desetiletí rozdělujeme podstatnou část peněz na pohyblivé složky mzdy: výkonnostní příplatky a mimořádné odměny. V případě výkonnostních příplatků je po desetiletí uplatňování pochopitelně na místě zvážit korekce, například body za jednotlivé druhy výuky a zkoušení. Zvažme rozrůznění podle kvalifikace pedagoga. Zvažme stropy odučených lekcí, zavedli jsme již stropy na počty vedených diplomových prací. Jak už jsem naznačil, na místě by mohly být malusy za dlouhodobé neplnění úkolů typu habilitace. Měli bychom připustit částečné přerozdělování na základě interního modelu ocenění přínosných publikací. V případě pololetních odměn kultivaci potřebujeme naléhavě, zásahy shora jsou nahodilé a nynější model začíná být kritický.

Různé programy na podporu jednotlivých aktivit je třeba sledovat, jak se využívají a zda skutečně napomáhají dosahovat zamýšlených cílů. Některé by se ukázaly být problematické, kdyby se ve větší míře začaly využívat.

Někteří pedagogové do kariérního růstu vkládají vlastní peníze. Takové výdaje by se ještě znásobily, kdyby se měly prosadit zahraniční stáže bez příjmů či anglicky psaná habilitační práce. Investování vlastních výdělků je nevhodné, neboť se z nich zaplatily odvody na sociální a zdravotní zabezpečení a daně. V některých případech by tito pedagogové souhlasili se snížením příjmů a uhrazením nákladů ze strany instituce. Je mi jasné, že by se tím komplikovala administrativa, úspory by však mohly být značné.

Před čtyřmi lety se slibovala kavárna. Nyní se otevírá. Dosud bych to považoval za mrhání prostor a peněz. Náklady byly značné a nevíme, za jakých podmínek provozovatel prostory využívá. Zadarmo by to být nemělo. Při uzavřené menze nicméně vznikla poptávka po stravování v budově fakulty, restaurace, bufety a supermarkety jsou vzdálené a jejich návštěva zdoluhavá. Pokud se tak tato kavárnička potichu rychle promění na bufet, který uspokojí hlad části pedagogů a studentů, tak lze doufat v její rentabilitu.

Jako student a pedagog chodím do naší budovy již pětadvacet let. Počet automobilů v Brně se mezitím znásobil. V blízkosti fakulty nezaparkujeme, ani na placeném parkovišti není jistota. Snad při každé příležitosti se studentská reprezentace a občas někteří pedagogové domáhali angažmá fakulty. Slibovat však nelze nic. Před budovou musí být prostor pro zásobování a vzácné návštěvy. Nemáme použitelné pozemky. Pronajímání jakýchkoli parkovacích míst by bylo nákladné a stejně by nikdy nepokrylo očekávanou potřebu zástupu motorizovaných pedagogů a studentů. Žádné individuální právo na parkování neexistuje. Pochopitelně není společensky únosné, aby si za těchto poměrů přisvojoval jedině místo na dvoře budovy děkan.

/7/ Svět

Univerzitní *International Science Advisory Board* přišel s radou, že máme internacionalizovat výběrová řízení. Aniž by věděl, že právně mezinárodně otevřené dávno jsou. Univerzita tedy zavedla anglické verze inzerátů. Na inzerované pozice se přihlásili cizinci, kteří ale neumí česky. Takže teď se v anglické verzi inzerátů objevuje požadavek češtiny, čímž anglický inzerát ztrácí smysl. Zahraniční zájemci požadavku češtiny nevěří a hlásí se dále. Mezi nimi jsou zhusta „internacionální post-dokové“ s pozoruhodným portfoliem studií, publikací a dalších aktivit, kteří však nenacházejí uplatnění dle svých představ, protože se věnovali atraktivním tématům,

které však právnické fakulty učící národní právo nepotřebují. Internacionalizace se stala mantrou, kvůli které děláme hlouposti.

Na právech tato internacionalizace skřípe zvláště. Zabýváme se totiž národním právem. Činíme tak pomocí národního jazyka, tedy češtiny. Platí to nemálo dokonce pro mezinárodní právo veřejné, mezinárodní právo soukromé a právo Evropské unie, uvědomíme-li si, že v praxi většiny absolventů jsou tyto disciplíny nanejvýš doplňkem vnitrostátního práva.

S ohledem na národní zakotvení práva považuji aktivní internacionalizaci, tedy působení směrem do zahraničí, za víceméně podružné. Zkusme přemýšlet, zda opravdu není na čase oprostít se od představy, že anglická publikace je *apriori* důležitější než česká publikace.

Ukládání zahraničních stáží jsem se již odsoudil. Jezdíme rádi na zahraniční konference. Já taky. Akademická turistika je krásná výsada univerzitních pedagogů. Začínám mít ale pocit, že to je na vrub skutečného odborného růstu. Ještě že nemáme víc peněz. Sám nestíhám kvůli několika národním reportům – a drtivá většina publikací jsou národní reporty – své tuzemské. Někteří pedagogové by měli vyloženě uložit konferenční půst a dokončit své úkoly.

Nepřekvapuje, že mnohým internacionalizace splývá s poangličtěním akademického provozu. Angličtina se stala globálním komunikačním jazykem veškerých elit včetně akademických, včetně komunity právních praktiků a akademiků. Usnadňuje též nejrůznější typy mobility studentů. V oboru právo je však takové poangličťování mimořádně problematické.

Nikoho nepřekvapí můj zarytě odmítavý postoj vůči požadavku anglického vyhotovování habilitačních prací odevzdávaných od roku 2021. Považuji jej vážnou chybu, kterou se Masarykova univerzita sama poškozuje. Přinejmenším v právu v mezinárodním srovnání bezprecedentní. Zahraniční kolegové jej považují za bizarní. Kolegové z tuzemských fakult nás v rozhovoru politují a tiše se radují, protože nás jen ochromí. Budu tak bojovat ze všech sil nejen o výjimku nikoli jen pro jednotlivé obory práva, nýbrž pro právo jako celek, o předání rozhodování o jazykovém režimu habilitačních prací fakultám, kterým náleží.

Stejně tak chovám hlubokou skepsi k nucení domácích studentů navštěvovat kurzy k zavádění anglických studijních programů, zvláště těch, kde by měli Češi vyučovat Čechy. Namísto zaostření naší pozornosti na problémy výkladu práva, které se bude skoro stoprocentně uplatňovat česky, budeme hledat slova. Výsledkem bude jenom zploštění výuky.

Angličtiny je na fakultě dost. Máme přehršel anglických kursů. Mohli bychom otevřít anglický studijní program, tedy kdyby byly skutečně plnokrevné. Zájem o mnohé tyto předměty blokově vyučované hostujícími pedagogy, zpravidla ze sousedních zemí, bývá omezený. Na místě by možná bylo uložit studentům, aby podle svého zájmu některé takové anglicky vyučované předměty absolvovali. Vystavení se rozmanité angličtině zahraničních pedagogů je totiž v tomto ohledu skutečná škola života. Za varovné považujeme značné nevyužívání možností zpravidla semestrálních studijních pobytů v dalších evropských zemích v rámci programu ERASMUS ze strany našich studentů.

Podceňuje se naopak zahraniční inspirace. Na resortní a univerzitní úrovni se to nijak necení, protože čerpání informací z anglicky psaných textů publikovaných v globálních žurnálech je v jiných oborech samozřejmostí. V tuzemské právní vědě tomu tak však není.

Britské a americké právo sice reflektuje vynikající literatura. Velká Británie a Spojené státy americké patří mezi nejvyspělejší státy a právnícké velmoci. Jejich právo je jako právo jiného právního okruhu *common law* však inspirativní jen omezeně.

Přes veškeré úsilí nyní vesměs anglicky psané národní reporty, které mimochodem jako fenomén bez obdoby v jiných oborech dokladují národní ráz práva, poskytují jen první vhled do práva příslušného státu, který nesvede připravit nikdo jiný než odborník z něj.

Zdrojem inspirace by tak měly být zahraniční legislativa, judikatura a literatura. Nepřekvapím vyzdvihováním němčiny. Německá právnícká literatura v mých očích je nejpropracovanější na světě. Co nevyložili Němci, nevyložil nikdo: nejen ve vnitrostátním právu, ale ani v právu mezinárodním a evropském. Základy našeho národního práva se kladly v 19. století, kdy jsme byli součástí západní části mnohonárodnostní monarchie. Přes jazykovou překážku a rozdílný vývoj máme překvapivě podobnou právní kulturu. Inspiraci proto poskytuje též rakouské právo, díky jazyku ostatně výrazně propojené s německým. Pro veřejnost překvapivě je to pro leckteré také literatura polská. Necht' je to jakákoli další národní právnícká literatura, kterou jsou jedinci mezi námi schopní využít.

K tomu je třeba pěstovat – kolektivní – znalost řady jazyků. Musí to být znalost uspokojivá, se slovníkem se totiž čtenář unaví po stránce. Postačí však pasivní, není potřeba v těchto jazycích mluvit a psát. Omezení se na angličtinu zplošťuje naše vnímání světa na témata atraktivní u části internacionální akademické elity a publikace, jež jsou výsledkem tlakem na internacionalizaci, který je – mám ten dojem – kvete v těch státech, kde je nejslabší právo.

Vážme si, že navzdory centralizaci a glajchšaltování jazykového vzdělání na univerzitě se na fakultě podařilo zachovat kolegyně-lingvistky s erudicí v právní terminologii a nabízí se tak stále posílení jazykových znalostí s důrazem na obor.

Před čtvrtstoletím však fakulta zrušila povinný druhý jazyk. Tento krok bylo lze chápat. Fakulta byla v 90. letech financovaná bledně. Šlo nadto vlastně o konec neoblíbené ruštiny. Nyní to však musíme hodnotit jako krok zpět. Vždyť jsme se tenkrát jinak otevírali světu. Jakkoli vím, že tento návrh bude mezi studenty nepopulární, tak bychom měli zvažovat druhý povinný odborný jazyk. Němčina, francouzština a španělština se nabízí, snad by se dokázala takto vrátit ruština, možná by drobnou poptávku našla italština, vedle velkých jazyků by se kvůli zde uváděným důvodům mohla zařadit též polština a někdy v budoucnu se snad takto začnou vyučovat nejvýznamnější neevropské jazyky jako arabština, čínština či japonština. Přežít by měla též latina. Převaha angličtiny ve veškeré mezinárodní komunikaci v celosvětovém měřítku si přitom žádá její potvrzení za první všeobecně povinný jazyk.

Příliv slovenských studentů na české univerzity nevyrovnaný opačným pohybem poškozují nakonec oba národy. Pro českou velkorysost jsou však dobré historicko-politické důvody, koneckonců omezování studentské imigrace nepřipouští Evropská unie. Značná přítomnost

slovenských studentů a stejně tak častá komunikace by měly být podnětem pro systematickou komparaci právních řádů dvou států, které k sobě mají mimořádně blízko po všech stránkách. Za následováníhodný vzor lze považovat srovnatelnou kooperaci skandinávskou.

Chceme-li skutečně poctivě internacionalizovat fakultu, tak začněme od organizace naší instituce. Přibližme fakultní akademickou samosprávu evropskému normálu.

/8/ Výzkum

Výzkum práva se rovná psaní odborných publikací. Je to práce individuální. Několikastránkové texty mající několik spoluautorů by měly vyvolávat pochyby. Je levný, dá se dělat a dělá též bez grantů. Potřebné jsou knihovny a databanky, které obecně máme. Zajímavé a potřebné publikace leckdy vznikají grantové politice navzdory. Oproti jiným oborům existují hojné publikační příležitosti. U určitých témat dokonce autoři dostanou odměnu, což je v jiných oborech nemyslitelné.

Pedagogové fakulty si sami volí témata, samozřejmě obvykle se zájmem na ohodnocení a ocenění. Není úkolem fakulty, aby určovala jednotlivým pedagogům, jaké texty mají psát. Smysl má však ověřovat, že píšou a že zamýšlejí psát nadále. Určitou inspirativní roli by měli sehrávat seniorní pedagogové s vyššími hodnotami a v řídicích funkcích vůči mladším. Potřebné je však varování v případě podléhání problematickým publikačním praktikám.

Chci ocenit dosavadní odtažitost právnické akademické komunity vůči scientometrii rozšířené v ostatních akademických oborech. Formální a faktický impakt se totiž u práva často zcela míjejí. Tedy ne že by těch několik málo publikací s impakt-faktorem ve skutečných právnických časopisech nepatřilo mezi ty lepší. Nicméně mnohé další takto nehodnocené publikace jsou stejně dobré, přitom jsou často až řádově společensky důležitější.

Nejásme nad tím, že ten či onen pedagog „má impakt“. Je to bizarní fetišismus, který přenechme jiným oborům. Podstatné je přece, co napsal, zatímco je podružné, kde mu vyšel. Česká právnická literatura se nezařadí do systémů impaktovaných žurnálů a další současná globální scientometrie. Neřadí se do ní právnická literatura ve většině států světa. Smyslem publikací v oboru právo je především pomoc tuzemské právní praxi.

Budme rovněž zdrženliví vůči vytváření seznamů či žebříčků vynikajících právních vědců. Na právnických fakultách takové třídění pedagogů dělá jenom zlou krev.

Úkolem fakulty obecně a jejího děkana jako představitele jmenovitě je, aby tuto zvláštnost vyplývající z národního rázu práva a také podoby publikací o něm ze všech sil bránil před resortními a univerzitními funkcionáři vnucujícími scientometrii.

Zároveň je třeba připustit rub širokých publikačních možností. Za posledních několik desetiletí se publikovalo leccos, také spousta textů omílajících ustanovení zákona bez jakékoli přidané hodnoty, stejně jako textů povrchně teoretizujících. Někteří pedagogové vlastně nepsali nikdy nic jiného, přitom dosáhli nejvyšších hodnot, takže se to těžko kritizovalo.

Dlouhodobé publikování kolísavé kvality a absence kritické reflexe zcela rozklížilo představy ohledně toho, co je právní věda. Nyní se formují určité názorové a proudy. S novou generací docentů se toto názorové rozrůznění prohlubuje.

Řadím se do jednoho takového proudu, jakkoli vyzdvižení této skutečnosti mi při kandidatuře podporu nepřidá. Vnímám značnou část publikací v oboru práva vytvořené poslední půlstoletí jako zhusta zbytečně teoretizující, simplifikující a někdy vyloženě primitivní. Taková literatura nedává odpověď na mnohé otázky, před které nás staví jakákoli sebemenší praxe. Literatura ze sousedních zemí přitom na takové otázky odpovídá daleko častěji a lépe.

Jako důležitou pomůcku k urychlenému zlepšování úrovně české právní a právnické literatury považuji intenzivní inspiraci v právu dalších zemí, zejména sousedních, jakými jsou právní supervelmoc Německo, právními dějinami s námi spojené Rakousko a mezi postsocialistickými státy právní velmoc Polsko. Tento program zpochybňuje stávající uspořádání fakultní akademické samosprávy díky jejímu zkoumání právě hlavně u těchto sousedů.

Varoval bych však před zbrklým rozdělováním pedagogů na břídily a úžasňáky. Ony totiž též texty nakonec problematické často daly značnou práci. Poctivý pokus analyzovat určitý právní problém včetně žádoucí zahraniční inspirace se prostě nemusí podařit. Nic není černobílé. Jeden každý pedagog si zhoršuje či zlepšuje kredit a karmu každou další jednotlivou publikací.

Před čtyřmi lety byly při děkanských volbách hitem mezinárodní sítě. Byly to jen sliby. Občas za tímto účelem vynakládané peníze se stejně používají na konferenční cesty. Nemyslím, že je zapotřebí v tomto směru nějaké soustavné aktivity fakulty. Ti čilejší pedagogové jsou již zapojení do všelikých sítí v míře často takové, že nestíhají. Jsou mezi námi kolegové, kteří tyto sítě dokáží organizovat. Ostatním lze zprostředkovat tip, snažit se však musejí sami.

Rezervy máme mnohdy při zapojování doktorandů. Jak už jsem uvedl, ti by daleko rychleji měli psát svou disertační práci. Stejně tak by ale měli číst, co píší jejich kolegové. Na místě je úsilí zkvalitnění textů zavedením kultury diskuse obsahu připravovaných publikací kolegy.

Počty našimi pedagogy anglicky psaných publikací jsou značné. Mám za to, že by se na fakultě měli vhodným způsobem a v přiměřeném rozsahu angažovat anglisté pro zlepšování jazykové úrovně těchto publikací. Jejich pomoc by měla spočívat hlavně ve vylepšování (*proof-reading*) anglických textů, nikoli jejich překladech, syrové texty by si pedagogové anglicky měli dokázat psát již sami. Neměla by být všeobecně zdarma, nýbrž financovaná kombinací grantových financí, zvláštních dotací pedagogů vyčleněných na tento účel či zdroji kateder, pedagog by však měl mít možnost si jej uhradit též sám.

Jak bylo řečeno, právo či právní věda je disciplína dogmatická. Spojování s politologií či s dalšími empirickými společenskými vědami je tak třeba považovat za mylné z podstaty věci. Je to však zároveň mimořádně nežádoucí. Upřednostňují se hraniční mezioborová témata postrádající význam pro zkoumání českého práva, přičemž se akcentuje scientometrie používaná v těchto empirických vědách.

Ve spojení s ostatními právnickými fakultami musíme proto usilovat o samostatnost práva jako oboru-panelu, který pro udělování grantů používá Grantová agentura České republiky. Jako

panely jsou v ní obory, které neztělesňují samostatné fakulty. Odlišnosti práva, právníčiny a právní vědy od společenských věd jako věd empirických musíme zdůrazňovat též při dalších příležitostech.

Cenná je především konference pro studenty, doktorandy a mladé právní vědce *CoFoLa*. Musíme zvažovat jiné formy její podpory, pokud by měly vyschnout stipendijní fondy, které tímto směrem směřujeme. Podzimní *Dny práva* jsou konference, která v sobě dokáže zahrnout jak sekce vynikající, tak sekce. Možná by oběma konferencím slušelo rozvolnění. Opravdu není třeba, aby každá katedra každý rok organizovala svou sekci. Nemusí se všechno organizovat přes vedoucí kateder, naopak by měla mít zelenou individuální iniciativa. Některá témata by dokázala jít napříč obory. Není potřeba usilovat, aby takové konference měly zahraniční účastníky a tudíž angličtina nahrazovala češtinu. V některých případech to byla občas spíše karikatura internacionalizace.

Funkční fakultní samosprávné grémium – či při současném legislativním rámci grémia, vědeckou radu nelze opomíjet - potřebujeme pro debaty, jak dál ve výzkumu, respektive z něj vzešlých publikacích. Budeme nuceni přemýšlet o vlastním hodnocení úrovně publikací. Předtím si musíme připustit, že leckteré publikace prostě dobré nebyly a nejsou. Musíme přemýšlet, co je vlastně tím žádoucím obsahem publikací. Nechci zde raději říkat, která malá fakulta má skoro desetiletý náskok. Jinak nám hodnocení vědy budou diktovat jiné obory.

/9/ Výuka

V mnoha situacích se výuka, zejména pak běžná výuka povinných předmětů, ocitá až na samotném konci. Přednost před výukou má vlastně cokoliv. Je to paradoxní, máme-li tak velký podíl studentů v akademických senátech jako fakultním samosprávném grémium. Kvalifikační řízení se drtivě věnuje publikacím a dalšímu vědeckému výkonu, přičemž pedagogické angažmá se očekává v omezeném rozměru, který uchazeči splňují. Je příznačné, jak Masarykova univerzita odděluje oceňování nejrůznějších kategorií vědeckých, kulturních ba dokonce sportovních výkonů od oceňování vynikající pedagogické práce.

Ukazuje se přitom, že jestliže se věda hodnotí všelijak, tak výuka se vlastně nehodnotí vůbec. Ve zmíněné anketě studenti oceňují pedagogy, kteří jsou formálně lektori či by do této kategorie zasloužili přeřadit. Rutinní ankety, kterými jsou studenti zavaleni, poslouží pouze identifikaci zásadního selhávání pedagoga, které však mnohdy musíme připsat nějaké stresové situaci.

Vůbec se nepromýšlí jakákoli didaktika. Byl jsem jediným pedagogem, který letos projevil zájem o kurs vysokoškolské pedagogiky, podařilo se mi jej ze značné části dokonce absolvovat.

V následujících týdnech si kvůli přednášení na kolejích Vlnářská prověříme, zda jednotný rozvrhový rámec umožňuje mobilitu mezi budovami po celém Brně. Nicméně změna délky lekcí ze 90+5 minut na – v našem případě zvolených - 2x(50+10) minut jsou opravdu podružnost. Změnu lze vnímat jako uznání reality, že nejkratší pauza je čtvrt hodinová.

Tato pod pohružkou upření peněz na opravy shora prosazená změna rozvrhu, na kterou se slušela důraznější odpověď děkana, který se poprvé a naposled mohl opřít o své kolegy, nám připomíná, že základní rámec – Studijní a zkušební řád - se určují celouniverzitně.

Přecházení do náhradních sálů, ze kterého budou pedagogové unavení, by mohlo být impulsem k modernizacím. Sám se nebráním nahrávání a nebráním bych se natáčení a elektronickému přenosu svých přednášek a seminářů. Není to však ani technologicky, ani psychologicky banální záležitost. Mnozí pedagogové jsou výrazně proti takovému nahrávání a natáčení. Jejich nechuť se musí respektovat. Zvažujme to však jako možnost.

Jakékoli živé debatní a tréninkové pojetí seminářů je však srovnatelně náročné jako přednáška, což by se mělo podílet na hodnocení vytíženosti pedagogů. Je otázka, zda snižování počtu studentů v seminářích bylo tou správnou cestou při časté pasivitě studentů, tedy nerozhodne-li se pedagog proměnit seminář v nekončící prověřování znalostí a tedy vlastně zastřené zkoušení. Odborní asistenti jsou seminární výukou dost zatíženi.

Návštěva přednášek je nízká. Na mnohých je vyloženě zanedbatelná účast. Přednášky patrně nedávají většině studentů cokoli nad obsah učebnic. Zvláště dotčené dovedou být paradoxně předměty vybavené dobrými učebnicemi. Úvahám ohledně potřeby přednášek se tedy nevyhneme. V cizině se přednášky leckde omezily. Před rušením bychom však měli připustit, že přednáška může být přínosná dokonce pro část studentů, jak těch dobrých, tak těch průměrných, kteří by bez nich třeba byli horší.

Děkanský kandidát by se studentům zalíbil, kdyby sliboval, že semináře nebudou povinné. Touto cestou šly pražská a plzeňská fakulta. Hodně ušetřily. Jak už jsem uvedl, považuji za potřebné povinné semináře bránit. Mně osobně nevadí nahrazování mezi vlastními seminárními skupinami a jistou benevolenci vnímám jako obecně vhodnou.

V případě učebnic lze diskutovat, zda mít vlastní fakultní, nebo se podílet na vytváření učebnic celonárodních. Obojí má své výhody a úskalí. Sám se opatrně přikláním k vytváření učebnic s pedagogy ostatních fakult a dalšími autory. Učebnice se kopírují a skenují a budou kopírovat a skenovat budou nadále. Za realistickou v řadě případů vidím elektronickou publikaci skript či vyloženě elektronická skripta, je třeba pro ně však vytvořit rámec.

Vytváření rozsáhlých studijních materiálů, ke kterým máme platformu v Informačním systému, je však dvousečné. Studenti by se totiž měli naučit si podklady vyhledávat. V práci jim je nikdo připravovat nebude; na začátku kariéry naopak mohou očekávat, že budou tímto zaskočení.

Máme na fakultě přísně zkoušené předměty, máme také *dávачky*. Je třeba připustit tenkou hranici mezi přísností a šikanou. Poctivá náročnost je totiž obtížná též pro pedagoga. Problematické jsou na každý pád testy, na které se odpovídá ano/ne. Je to primitivní a degenerovaná forma zkoušení, při které se prověří jenom základní znalosti, nikoli schopnost přemýšlet. Nezbytné jsou jak písemné, tak ústní zkoušky. V případě písemných zkoušek bude zkouškou fakultní logistiky nahrazení přednáškových sálů jinými prostorami, protože v kinosálu se sice dá přednášet, ale nikoli psát písemka.

Studenti by na každý pád měli vědět, že nároky na českých právnických fakultách nejsou vysoké. Pro pedagogy je totiž jednodušší většinu studentů hodnotit kladně. Sám se do přísnosti musím nutit, je totiž časově náročná a z množuje vypjaté situace.

Povinně volitelné předměty jsou doplňkem a obohacením nabídky. Roky se jejich vytváření podporovalo, nyní se nastoupila probírka. Zejména v bakalářských studijních programech s malými počty studentů se některé tyto předměty pohybují na hraně smysluplnosti. Nemělo by se však bránit kolegům v jednotlivých fázích kariéry vytvářet a měnit tyto předměty. Rozdílný zájem fakulty vůči takovým předmětům by se tak mohl projevit třeba v různém způsobu jejich započítávání do vytíženosti a z něj vyplývajících výkonnostních příplatků.

Oproti dosavadní politice bych se v případě povinně-volitelných předmětů nebránil tematickým překryvům a překračování hranic oborů svěřených jednotlivým katedrám. Přiměřená konkurence není na škodu. Když jsem se před lety chopil zdravotnického práva, tak se zbytečně hloubalo nad jeho příslušnosti, přičemž již hrozba konkurence pro mne představovala pobídku.

Zahraniční hostující pedagogové jsou vhodným obohacením výuky. Máme údajně největší počet anglických předmětů z neanglických právnických fakult. Je dobře, že toto vyzdvihujeme uměřeně. Kdyby to byly plnokrevné předměty, tak bychom mohli rovnou otevřít celý anglický studijní program. Na přednášky hostujících předmětů někdy skoro nikdo nedorazí a já se tam někdy vypravuji proto, aby se zahraniční host necítil trapně.

Obohacením výuky by při vědomí národního rázu práva mohlo být hostování pedagogů z dalších tuzemských právnických fakult. Témat tuzemského práva jsou stovky a počty pedagogů kterékoli fakulty je nedokáže pokrýt všechny. Zkusme vymýšlet, jakými způsoby takové výměny zavést. Treba by další české fakulty měly srovnatelný zájem. Žádný hotový model však připravený nemám, na toto totiž nejsou granty podobně jako na internacionalizaci. Je možné, že pedagog z jiné fakulty by dokázal pobídnout ke zlepšení výuky a publikací.

Obsah studijních programů – tedy předměty - je kánon. Zpochybňování kánonů se považuje za kacířství. Zvažování smyslu a rozsahu jednotlivých předmětů znamená zvažování důležitosti pedagogů jednotlivých oborů. Je přirozené, že se při zpochybnění důležitosti svých předmětů pedagogové brání. Trvalým projevem dysfunkce naší samosprávy je právě snad dvacetiletá absence diskuse o kánonu.

Provádění studentů po vlastnoručně vystavěných vzdušných zámcích se slonovinovými věžemi je na půdě právnických fakult oblíbená činnost. Pochopitelnou odpovědí studentů je pak „chceme slyšet praxi“. Praktik – který po třech letech spolehlivě ochabne – by tak nakonec studentům mohl povídat, že na stavebním úřadě většinu problémů klienta vyřeší dobré jednání a bonboniéra, sem tam výhrůžka soudem, přičemž vnímavějším studentům dojde, že někdy je to hlavně obálka pod rukou. Taková v Česku bývá skutečnost. Ale není posláním právnické fakulty toto zprostředkovat.

Mezi takto chápanou teorií a praxí totiž musíme proplouvat jako mezi příšerou Scylla a vírem Charybdis. „Teorie pro teorii“ vskutku nemá valný smysl. Většinu sil fakulty bychom měli soustředit na praktické problémy. Jsou jich v právu tisíce. Tyto praktické problémy se však mají uchopovat na patřičné teoretické úrovni. To praxe pochopitelně nedokáže. Základem studia práva mají být předměty, které se týkají právních úprav a témat, s nímž se v praxi setkává většina absolventů. Předměty jsou prostě různé důležité, čemuž má odpovídat jejich rozsah. Ve vztahu k předmětům katedry, na níž působím, pouze dodávám, že mě neuráží jejich vnímání

jako doplňku národního práva. Studenti některé předměty považují za nezáživné. Bývají však často důležitější než ty zajímavé. Musíme jim tedy být schopni vysvětlovat, proč se jim věnovat a promýšlet jejich didaktiku.

Pedagogové by měli promýšlet, co, proč a jak se přednáší či cvičí. Obsahem předmětu pochopitelně nejsou jen názvy lekcí, nýbrž také její náplň. Právě zde má akademická svoboda největší význam. Ukazuje se přitom, jak nejisté je v tomto směru naše vnitřní uspořádání. Vlastně nevíme, kdo obsah předmětů určuje: vedoucí kateder, garanti programů, garanti jednotlivých předmětů. Netušíme, kolik svobody mají mít další pedagogové zapojení do jejich výuky. Poměry se patrně dosti různí, jakkoli většinou se dotyční dohodnou.

Promyšlení obsahu studia jako ohledně předmětů a jejich rozsahu, tak jejich obsahu směrem k jednotlivým přednáškám a seminářům potřebujeme. Pokus tak učinit kampaní či projektem *OptiLaw* – dodnes netuším, co to vlastně mělo být, pomníčkem jsou webové stránky <http://opti.law.muni.cz/cs/> - pedagogy jen alergizoval. Důvodem totiž nesmí být programátor usilující podruhé uplatnit jím vyvinutý software, pro nějž se nadchne děkan usilující ukázat, že něco reformuje. Nezbytné je společné mínění, že určitá revitalizace obsahu a podob vyučovaných předmětů je potřeba a některé předměty se prostě musejí obhájit.

Nad nejbližší fakultou se ušklíbáme, protože je mladší a menší. Právnická fakulta Univerzity Palackého však jako jediná tuzemská fakulta provedla určitou reformu obsahu studia práva na základě hodnotného zahraničního vzoru. Na tom nemění, že tomuto vzoru se jen vzdáleně přibližuje a s ohledem na podobná ekonomická a personální omezení jej hned tak nedosáhne. Přitom se celkem zadýchává. Olomoučtí kolegové se díky této reformě také naučili debatovat o své fakultě, jejím působení, ba ohledně samotné podstaty práva. Hodně si totiž museli vyřikat a pokračují v tom dodnes.

Tématem diskusí jsou v případě neděleného studia práva povinné praxe. Na jedné straně nepochybuji, že nahlédnutí skutečnosti studentovi neuškodí. Nevíme však, v jaké míře se tyto praxe skutečně absolvují. Naši opatrnost by mělo vyvolávat, že se při poslední debatě nezmínily jakékoli odhalené příklady fňgování. To může být přitom jen u části studentů záměr od počátku, u dalších je jím spíše souběh s přípravou na státní závěrečné zkoušky a psaním diplomové práce, jež pochopitelně dostanou přednost. Pokud povinné stáže podstatná část studentů absolvuje jen na papíře, tak přestávají být legitimní.

Dovedl bych si tak představit utlumení povinných praxí. Na dalších českých právnických fakultách povinné praxe chybějí, představují spíše specifickou kategorii povinně volitelných předmětů. V právu nemá tradici stáž v instituci propojená s výukou, instituce by se asi zdráhaly ji poskytovat dokonce tehdy, kdyby se financovala. Klinická a praktická výuka a výcvik jsou totiž drahé. Německý *Referendariat* mezi první a druhou státní zkouškou je pak získávání praktických zkušeností se státním stipendiem, integrující přípravnou fázi naší advokátské (koncipienti), justiční (čekatelé) kariéry.

Měli bychom zároveň zvažovat, zda bychom jako samostatné předměty či jako zřetelně vymezenou součást jednotlivých předmětů neměli učit též praktické dovednosti typu psaní právních dokumentů. Je však obtížné očekávat něco takové od trvale podfinancované fakulty

se značným počtem studentů na pedagoga, od kterého se přitom ještě očekává věda s velkým V. Dovednostní předměty byly zavedené díky evropským projektům. Teď bychom se měli pokusit některé revitalizovat či resuscitovat.

V Česku jsou bezpochyby daleko horší bakalářská studia, než jsou ta naše. Připusťme si však, že též ty naše bakalářské obory – a do budoucna právě interně akreditované budoucí programy – jsou příkladem značného zředění terciárního vzdělávání. Studentům se dostává vyloženě homeopatické dávky výuky. Absolvent je spíš takový právníček. Převládá písemné zkoušení, často ještě v podobě testů. Svou roli plnilo prvních patnáct let jako studium při zaměstnání. Pokusy znovu se zaměřit na studenty při zaměstnání se bohužel nepodařily, měli bychom to zkusit znova. Obávám se, že se zmíněné zředění se bude pocíťovat jako neúnosné již dříve než za deset let. Také může mít smysl jako vedlejší studium vedle hlavního. Do budoucna musíme zvažovat proměnu bakalářských studií na onen *minor* jako doplněk hlavního studia *major*. Tyto *minors* se nevytvářely, neboť nikdo nenaznačil model jejich financování.

V případě navazujícího magisterského programu veřejná správa bude možná ještě pár let uspokojovat poptávku úředníků po vyšším titulu. Nakonec jej však doženou stejné problémy, jaké tíží bakalářské studijní programy.

Další nové bakalářské a navazující magisterské programy se zvažují. Jenom na naší katedře jsem s některými kolegy diskutoval regulace mezinárodního obchodu a mezinárodní diplomatická studia. Vše mělo být mezioborové a v souladu s duchem doby (výše) spíš anglicky než česky. Chováme naději, že se objeví platící studenti toužící po anglickém diplomu z české školy. Žádoucí je však opatrnost. Ani v turisticky atraktivní Praze to není hitparáda, zkušenosti z Olomouce vyloženě varují.

Za jisté však můžeme bohužel mít, že příprava a provádění takových dalších studijních programů bude na úkor výuky již existujících studijních programů. Náš základní studijní obor/program právo se stále těží značnému zájmu. Předpokládám ostatně, že samotní studenti takových oborů by nejraději studovali právo. Vytvářet další programy a snižovat přitom počet studentů práva by tak postrádalo smysl. „Devatero řemesel, desátá bída“ či „ševče, drž se svého kopyta“ jsou přísloví, která bychom měli mít na paměti.

Bují nám obory doktorského studia se spoustou formálních předmětů. Při nejbližší příležitosti budeme počet programů redukovat. Za příslušný počet let by vlastně bylo lepší usilovat o jeden doktorský program právo a v jeho rámci dělat všelike specializace či vůbec specializace šit jednotlivým doktorandům na míru.

Podstatou doktorátu by mělo být psaní disertační práce. Je třeba oprostít se od spousty podružných činností naplňujících kvazi-předměty, respektive přijmout, že psaní jednotlivých částí disertace představuje naplňování těchto předmětů, dokud budou v akreditacích existovat.

Zlepšení právě doktorského studia by mohla napomoci vzájemné zapojení pedagogů tuzemských fakult pro konzultace. Disertanti by tak některé kritické připomínky dostali dříve než v kritických posudcích. Roste nám totiž počet disertací hodnocených záporně.

Právě studium, jeho situace, potřebná stabilizace a případné reformy jsou záležitosti, které by se měly projednávat se studentskou komorou a robustní studentskou samosprávou včetně její doktorandské složky. Studenti obecně a studentská reprezentace mají jenom malý zájem na jiných tématech.

Takové soustavné projednávání, které by v některých momentech mělo přeměnit na kolektivní vyjednávání, však neprobíhá, když na straně jedné je často ochabující studentská reprezentace, na druhé straně pak neurotická komunita pedagogů rozštěpená mezi děkana postrádajícího důvěru kolegů, proděkany a vedoucí kateder udržujících instituci v každodenním chodu a zbytek pedagogů, které navíc trestuhodně podceňují svoji reprezentaci. V mezích daných problematických českým právem je tak standardní akademická samospráva předpokladem již stabilizace studia, natožpak jakýchkoli jeho reforem.